

Ο ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

ΜΕΤ' ὀλίγον τοῦ δαφνοστεφοῦς γλύπτου Λαζάρου Σώ-
χου τὸ ἔφιππον καλλιτέχνημα θ' ἀποκαλυφθῇ πα-
νηγυρικῶς ἐν Ναυπλίῳ. Καὶ διὰ παντὸς πλέον ἢ
πολυθρύλητος ἐκείνη περικεφαλαία καὶ ἡ τεταμένη
νικηφόρος τοῦ Στρατηλάτου χεὶρ θὰ στρέφονται ἀγερώχως
πρὸς τὸ φονικὸν Δερβενάκι, δεικνύουσαι τῆς Δόξης τοὺς λόφους
καὶ τὴν ὁδὸν τῆς Νίκης. Δίκαιον ὅμως καὶ ἐπιβεβλημένον εἶνε
νὰ προηγηθῇ ἐν ταῖς σελίσιν τοῦ Ἑθνικοῦ τούτου Ἡμερο-
λογίου ἡ τέλεισις ἄλλων σεμνοτέρων ἀποκαλυπτηρίων.

Τὴν 4 Φεβρουαρίου 1843 ἐξέπνευσεν ἐν Ἀθήναις ὁ μέγας
τῆς πατρίδος πολίτης, προσβληθεὶς ἐξ ἀποπληξίας μόλις ἐπέ-
στρεφεν εὐθύμως ἐκ τοῦ χοροῦ τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐτάφη μετὰ
βασιλικῶν τιμῶν εἰς τὸ ἀνατολικὸν νεκροταφεῖον. Ἀλλὰ τίς
γνωρίζει πλέον νὰ δείξῃ τὸν τάφον του; Ἐρωτῶμεν τοὺς φοι-
τητάς· ἐρωτῶμεν τὴν πολιτείαν· ἐρωτῶμεν τὸ Πανεπιστή-
μιον ἐρωτῶμεν τὴν Ἑταιρίαν τῶν Ἑορτῶν· ἐρωτῶμεν, τέλος,
αὐτὴν τὴν Ἐφορείαν τοῦ Νεκροταφείου, τὴν παραδόξως μὴ
φρονοῦσαν ἀπαραίτητον νὰ γνωρίζῃ ποῦ τὸ μνημεῖον ἐνὸς τα-
φέντος ἀπὸ τοῦ 1843, ἴσως διότι ὁρῶν ἐφόρει κάπαν καὶ τσα-
ρούχια!

Καὶ ὅμως, ἀριστερᾷ τῷ εἰσερχομένῳ, ἐπὶ τῆς νεκρικῆς ὁδοῦ
Κουμπάρη, ὑπάρχει τάφος μικρὸς. Δὲν ἔχει οὗτος πολυτελεῖ
κιγκλιδῶματα καὶ βαρύτιμον πεντελικόν. Δὲν ἔχει μεγαλο-
πρεπῆ ἀγάλματα καὶ πομπώδεις ἐπιγραφάς. Δὲν ἔχει στοὰς
συσκίους καὶ στιλβηδόνας μωσαϊκῶν. Δὲν προκαλεῖ τῶν κεχη-
νύτων τᾶπληστα βλέμματα καὶ τὴν ζηλοτυπίαν τῶν νεοπλού-

των... Εἶνε ἀπλοῦν τι μνημεῖον, σκοτεινὸν καὶ πενιχρόν, ἀλλὰ περιχλείει τὰ ὅσα ἐνὸς ... Θεοδώρου Κολοκοτρώνη!

Εἰς μάτην ὁ Ὑμνωδὸς κηρύττει θλιβερώς, ὅτι μετὰ θάνατον οὐ παραμένει ὁ πλοῦτος! Ὁ ἄφροντις καὶ ψυχρὸς καὶ ἐγωιστὴς κόσμος. ἀψηφὼν τὴν μνήμην τῶν ἡρώων, τῶν δημιουργῶν τῆς ἐλευθερίας, προτιμᾷ νὰ χάσκη πρὸ τῶν χρυσοφόρτων μαυσωλείων παντοπωλῶν ζαπλοῦτων ἢ ψευδευεργετῶν τοκογλύφων, διότι καὶ μετὰ θάνατον οὗτοι καὶ μόνοι πάλιν ἀπομένουσι πλούσιοι καὶ ἐπιφανεῖς ἀνὰ τὰς νεκροπόλεις τῶν Ἀθηναίων, καθ' ἣν ὥραν ἡ λήθη καὶ ἡ σιγὴ καλύπτουσιν ἐτέρωθεν τὴν Δόξαν.

Ἄλλ' ἀνασύρατε πλέον, πρὸς Θεοῦ, ἀπὸ τὸν τάφον, τὸν τάφον τοῦ Κολοκοτρώνη. Εἰς τὸ μνημεῖον ἐκεῖνο. τὸ ἐξ ἀπορίας ἴσως ἤδη οἰκογενειακόν, βλέπει τις συλλήδην σταυροὺς τοῦ Γενναίου, τοῦ Πάνου, τοῦ Φαλέζ, τῶν ἐγγονῶν καὶ τέκνων ἐκεῖνου, ἀλλ' εἰς μάτην θὰ ζητήσῃ που καὶ τ' ὄνομα τοῦ μεγάλου Στρατηλάτου... Ὁ χρόνος, ὁ πανδαμάτωρ καὶ σκληρὸς χρόνος καὶ αἱ ἀλεπάλληλοι ἐκσκαφαὶ τοῦ μνημείου παρέσυραν, τίς οἶδε πότε, τὸν παλαιὸν σταυρὸν του καὶ οὐδεὶς πλέον οὐδ' ἐπίσημος, οὐδὲ συγγενὴς ἐθεώρησεν ἀπαραίτητον νὰ ἐμπήξῃ νέον τοιοῦτον, ἵνα προσερχόμενοι οἱ Ἀθηναῖοι σταματῶσιν εὐλαβῶς πρὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ διασέμου Κ λ έ φ τ ο υ .

*
* *

Τελοῦνται συνήθως ἀπὸ τινων ἐτῶν ἐν Ἀθήναις δύο ἑορταί: ἡ τῶν νεκρῶν καὶ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. Εἰςὶ δ' αὐταί: αἱ κατ' εὐφημισμὸν σαρακοστιαναὶ ἑορταί. Ἡ μὲν παρὰ τοὺς τάφους, ἡ δὲ παρὰ τοῖς ναοῖς. Ἡ μὲν παρὰ τὰς πλάκας τῆς θλίψεως, ἡ δὲ πρὸ τοῦ σεμνοῦ Ἰδανικοῦ. Καὶ ἡ πολιτεία, ἡ ὀφείλουσα νὰ ἰδρύῃ καὶ συντηρῇ ἑορτὰς ἐθνικάς, συμφώνους πρὸς τὰ ἥθη. τὰς παραδόσεις, τὸν βίον καὶ τὸ κλίμα ἡμῶν, ἀνέχεται καὶ υποθάλλει σκανδαλώδεις ἐρωτικές συνεντεύξεις καὶ συνωθήσεις καὶ ἀμφιέσεις πολυτελεῖς ἐν χώροις πένθους καὶ τρελῆν εὐθυμίαν ἐν στιγμαῖς ἐπιβεβλημένης κατανύξεως, μὴ κλείουσα εἰς τὸν οἶκον αὐτῶν τὰς πέτρας τοῦ σκανδάλου, ἀφοῦ δὲν πράττουσι τοῦτο γονεῖς ἐκφυλισμένοι σχεδὸν ἐθνικῶς καὶ κοινωνικῶς.

Ἄλλ' ὃ ἐρωτύλος νεότης, σὺ ἦτις μὴ ἔχουσα πληγὴν ἐν τῇ ψυχῇ, ἵνα κλαύσῃ πρὸ τάφου φιλότατων, σὺ ἦτις σπεύδεις ἀθρόα καὶ εἰσβάλλεις σκιρτῶσα κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Ἀγ. Θεοδώρων ἀνὰ τὰς ἀτραπούς τοῦ νεκροταφείου, πείσθητι, ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ ζητήσῃς καὶ ἐκεῖ ἀκόμῃ παλμούς εὐγενεστέρους καὶ δονήσεις ἐνθουσιώδους ἐθνικωτάτου ἔρωτος.

Διότι ἐκεῖ ὑπάρχει κολοσσὸς ἐορτάζων, ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, τὸ ἔξοχον τοῦ Θεοῦ δῶρον εἰς τὴν δουλεύουσαν πατρίδα, ἣν καὶ ὡς ἀρματωλὸς ὠνειρεύθη καὶ ὡς στρατηγὸς ἐδημιούργησε μεγάλην καὶ ἔνδοξον. Ἐκεῖ λοιπόν, ὦ νεολαία, προσερχομένη κατ' ἔτος μετάβαλε τὴν ἐορτὴν τῶν ὀργίων εἰς τελετὴν προσκυνήματος, προσφέρουσα εἰς τοὺς νεκροὺς τῶν ἡρώων ἀειθαλεῖς στεφάνους καὶ λαμβάνουσα παρ' αὐτῶν θάρρος, ἐλπίδα καὶ φρόνημα.

Ἐν ἐκάστη πόλει καὶ εἰς ἕκαστον νεκροταφεῖον θὰ ὑπάρχῃ ἀφεύκτως καὶ τάφος γενναίου ἀγωνιστοῦ, ἐκ τῆς γενεᾶς ἐκείνης, ἣτις μετὰ τὴν πολεμικὴν τοῦ 1897 παρωδῖαν θεωρεῖται εὐλόγως μυθικὴ διὰ τοὺς ἡρώϊσμούς της. Ἀνασύρατε λοιπόν ἐκ τῆς λήθης τοὺς τάφους ἐκείνους. Ἀφοῦ ἡ ἱστορία χρυσᾶς θὰ γράψῃ τοῦ Ἀγῶνος μας τὰς σελίδας, διατί νὰ μὴ γράψῃ καὶ ἡ κοινὸνία ξηρὰ ἀλλ' αἰωνόβια τὰ ἐνδοξὰ τῶν ὀνόματα ἐπὶ τῶν τάφων, ἵνα ἐκεῖ κατὰ τὴν Ἐθνικὴν ἐορτὴν ὀδηγῇ πάντοτε ἡ Συναίσθησις καὶ ἡ Εὐγνωμοσύνη τὴν σπουδάζουσαν νεότητα πρὸς ἀπόλαυσιν ἀσυλλήπτων ἀρωμάτων ἐκ μυροβολούντων σεπτῶν ὀστέων ;

* *

Εἶνε καιρὸς πλέον νὰ συγκεντρωθῶσιν ὅλα τ' ἀφθίτου αἵγλης ἐθνικὰ μας κειμήλια. Οἱ τάφοι, τὰ ἔγγραφα, αἱ ἐπιστολαί, τὰ ὅπλα, τὰ ἐνδύματα, αἱ παραδόσεις, αἱ διηγήσεις εἶνε ὅλα ἐθνικὴ περιουσία, κτῆμα κοινόν. Ἄς λείψῃ πλέον ἡ οὐδαμοῦ σχεδὸν ἀπαντῶσα ἀβελτηρία αὕτη περὶ πᾶν καλὸν καὶ μέγα. Ὁ ἐπερχόμενος εἰκοστὸς αἰὼν θὰ τιμῇσῃ πλειότερον τὸν ζωνοφόρον παρ-ελθόντα καὶ εἶνε αἶσχος νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ἤδη τελούμενον.

Διότι ἐν κειμήλιον ἢ ἔγγραφον θεωρεῖται ἔχον ἀξίαν τινὰ διὰ τὸν κάτοχον, ἔταν μόνον ἐλπίζῃ οὗτος νὰ τὸ πωλήσῃ. Τὸ

μή διὰ χρυσίου δ' ανταλλασσόμενον εἶνε μηδὲν καὶ ρίπτεται εἰς τὸ πῦρ οὐχὶ ὅμως καὶ εἰς τὰς χειράς ἱστορικοῦ ἐξ ἀνεξηγήτου χαίρεκακίας. Ὁ ζῶν ἐν τῇ κερδαλέᾳ σκοτία δὲν αἰσθάνεται τὸ φῶς τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας καὶ δὲν στέργει νὰ γείνη καὶ αὐτὸς ἱερεὺς ἐν τῷ τεμένει τῆς Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας, ὅπου καὶ μόνον ἡ αἰγλήεσσα καὶ ἄφθιτος ζωὴ τῶν νεκρῶν, ἐνῶ ἀλλαχοῦ ἄρχει ὁ σκόρος, ὁ διαδιβρώσκων τάχιστα καὶ τὸν χάρτην καὶ τὰ ὑφάσματα καὶ τοὺς χαρακτῆρας. (1)

Ἡ περιφρόνησις δὲ πρὸς τὰ κειμήλια εἶνε ἐπονειδίστου καταπτώσεως ἀρίθηνλον σῆμα. Εἰς τὴν ρίζαν λ. χ. τοῦ ἀνατολικοῦ βράχου τοῦ φρουρίου τῆς Καρυταίνης, παρὰ τοὺς ἀστόργως ἐρειπωθέντας εὐρεῖς οἴκους τῶν Κολοκοτρωναίων, ὑπάρχει φραγκικὸν ἐκκλησίδιον, πυρποληθὲν ἐπὶ Ἰμβραήμ. Τοῦτο ἐπισκευάσας ὁ στρατηλάτης καὶ καταθεὶς ἐν αὐτῷ τὰ μέχρι τοῦ νῦν σωζόμενα ὅσα τῆς μητρὸς του μετέβαλεν εἰς οἰκογενειακὸν προσκυνητήριον, ἔχων αὐτὸς μόνον ἐκεῖ ἐν μέγα στασίδιον, τῶν ἄλλων οἰκείων καὶ ξένων ἱσταμένων ὀρθίῳ ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸν Γενικὸν Ἀρχηγόν.

Ποία λοιπὸν πρόνοια νομίζετε, ὅτι ἐλήφθη διὰ τὸ κειμήλιον τοῦτο; Ὁ ναὸς ἐρειποῦται ὁσημέραι. Τὸ δὲ στασίδιον, εἰς οὗ τὸ κέντρον εἶχε χαράξει ἰδίᾳ χειρὶ ὁ στρατηγός, με σο ο υ γ ι ᾱ ν κολοκοτρώνην, χονδρὰ καὶ ἀκανόνιστα τὰ ἀρχικά του Θ. Κ. ὅπερ εἶδομεν πρὸ τριῶν ἐτῶν πληρὲς βορβορώδους ἐλαίου, διότι ἐχρησίμευσεν ὡς ἀποθήκη γραΐας τινὸς νεωκόρου, τυφλῆς τὸν νοῦν, μανθάνομεν ὅτι ἐκάη ὑπὸ τὸν λέβητα καννιβάλου τινὸς πλυντρίας ἐπὶ τοῦ κάστρου !!!

Πόσα ἄρα γε τοιαῦτα κειμήλια, ἐγκατεσπαρμένα ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα δὲν κατὰκεινται ἐν διαρκεῖ περιφρονήσει καὶ παραγκλωνισμῷ, ἵνα δοθῇ ὑπέροχος ἡ τιμὴ εἰς μόνον τὸ κέρδος καὶ τὴν ἐπιτηδεύουσα; Καὶ πόσαι ὁρμαὶ εὐγνώμονος λατρείας, ἀκαίρως ἢ ἀσθενῶς ἐκδηλούμεναι παρὰ τισι μόνον ἀδυ-

1. — Γράφω τὴν ἱστορίαν τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' παρακαλῶ ἐν ὀνόματι τῆς ἱστορίας πάντα κάτοχον ἢ εἰδότα, νὰ μοὶ ὑποδείξῃ ἄγνωστα ἔγγραφα πρὸς μελέτην ἢ καὶ πρὸς ἀγορὰν αὐτῶν.

νάτοις, δὲν στραγγαλίζονται ὑπὸ τοῦ ὄγκου τοῦ Ὑλισμοῦ καὶ τοῦ Ἐγωϊσμοῦ τῶν ψευδομεγάλων συγχρόνων ;

* *

Ἄλλ' ὅταν οὐδὲ προτομή καὶν ὑπάρχει τόσων εὐεργετῶν καὶ ἐθνικῶν Ἡρώων, ὅταν ὁ Ἀνδριάς τοῦ Διάκου θάπτεται ἐπὶ τόσα ἔτη εἰς ὑπόγεια, ὅταν ὁ ἀνδριάς τοῦ Πατριάρχου κάθη-
λουται τόσα ἔτη εἰς τὸ τελωνεῖον Πειραιῶς, δὲν εἶνε ἐκπλη-
κτικὸν καὶ ἂν μόλις φθίνοντος τοῦ αἰῶνος ἐστήθῃ καὶ εἰς τὸν
Κολοκοτρώνην εἰς ἔφιππος ἀνδριάς !

Καὶ θὰ ἦτο πεταγμένος οὗτος ἐπὶ μακρὸν ἔτι εἰς τὸ Πολύγω-
νον τῶν Ἀθηνῶν, ἐλλείψει τῶν ἐξόδων σιδηροδρομικῆς μετα-
φορᾶς του εἰς Ναύπλιον, ἂν μὴ ὁ πρόεδρος τῆς ἐπὶ τῶν ἐράνων
ἐπιτροπῆς μακαρίτης Ἀνδρέας Αὐγερινὸς δὲν ἐσφενδόνιζε
κατὰ πρόσωπον τῶν δυστροπούντων ἀρμοδίων ἓνα κεραυνὸν
ἀγγιχοῦσας εἰπὼν : «Μὰ ἐπὶ τέλους πρέπει νὰ πληρώσῃ ὁ Κο-
λοκοτρώνης γιὰ νὰ περάσῃ στὸ Δερβενάκι ; !»

Καὶ θὰ ἔμενε τίς οἶδε πόσα ἔτη ἀκόμη κατάκλειστος ἐν τοῖς
κιβωτίοις εἰς Ναύπλιον, ἂν μὴ ἐξόχως φιλόπατρις ἐφέτης, ὁ κ.
Κωτσάκης, δὲν ἴδρυσε δαπάναις ἰδίαις μεγαλοπρεπὲς βᾶθρον
τοῦ χαλκοῦ ἀνδριάντος, ὑποσχόμενος φιλοτίμως νὰ ἰδρύσῃ καὶ
ἕτερον ὅμοιον ἐν Τριπόλει εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἀρεῶς. Εἰς
τοῦτο δὲ πρέπει νὰ τὸν μιμηθῶσι ταχέως καὶ ἐν Γορτυνίᾳ καὶ
κυρίως ἐν Ἀθήναις, τῇ ἐστίᾳ ταύτῃ τοῦ Πανελληνίου, ἀφοῦ
τὰ ἐκμαγεῖα τοῦ ἀπαρამίλλου καλλιτεχνήματος ὑπάρχουν καὶ
μόλις δῶδεκα χιλιοφραγχα ἀρκοῦσι δι' ὅμοιον τέλειον ἀντί-
τυπον.

* *

Ἄλλ' ἴσως διὰ τὴν παροῦσαν ἐποχὴν καὶ τὰς ὑφισταμένας
ἐξεις εἶνε τ' ἀνωτέρω ὄνειρα παραπαιούσης σχεδὸν φαντασίας.
Ἐκκλησίαι μόνον πρέπει νὰ γίνῃ τῶρα δι' ἄλλο τι ἀπλούστε-
ρον καὶ σχεδὸν ἀδάπανον. Εἴτε ἡ πολιτεία, εἴτε ἐπιτροπὴ τις
ἐράνων, εἴτε ὁ Ἑλληνισμός, εἴτε ἡ Ἐθνολογικὴ Ἑταιρία, εἴτε
πολίτης εὐγενῆς ἢ ὁμογενῆς φιλόπατρις ἅς μὴ λησμονήσῃσι
τὸν τάφον τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ὁ Κανάρης ἔχει ἐν τῷ αὐτῷ νεκροταφείῳ ἓνα μάρμαρινον

σταυρὸν ἐν κιγκλιδῳματι. Ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης ἔχει μίαν πλάκα ἐνεπίγραφον. Ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδρουῦτσος ἐν τρόπαιον ἐπὶ στήλης. Ὁ Κοραῆς ἐν περιφανέστατον μαυσωλεῖον. Ὁ Κολοκοτρώνης... οὐδ' ἓνα ξύλινον σταυρὸν !

Χωρίσατε λοιπὸν ταχέως τὸν τάφον Του ἐκ τῶν ὁστῶν τῶν οἰκείων. Αὐτὸς δὲν σᾶς ζητεῖ χρυσὸν καὶ πολυτέλειαν. Ἐκριζώσατε τὴν μικρὰν ἐκείνην κυπάρισσον, ἣν ἀτόπως ἐφύτευσαν, ὡς σύμβολον τοῦ θανάτου, ἐπὶ τῶν ὁστῶν του. Κτίσατε ἓνα ἀπλοῦν, φυσικὸν καὶ ὑψηλὸν βράχον, συμβολίζοντα τὸ ὄνομα, τὸ δημιούργημα καὶ τὸν χαρακτῆρά Του καὶ ἐπιγράψατε δύο λέξεις : « Ὁ Γέρος τοῦ Μωρηᾶ »...

Φυτεύσατε δ' εἴτα ἑκατέρωθεν τοῦ βράχου μίαν δάφνην καὶ ἓνα φοῖνικα, ἵνα τὸν σκιάζουν ἑσσεῖ, καὶ εἰς τὸν σεμνὸν αὐτὸν περίβολον τῆς Δόξης σπεύδετε ἐνίοτε ἐν ἑορτασίμῳ περιβολῇ, ἵνα χαιρετίζετε τῆς πατρίδος τὸν Μέγαν Θεόδωρον.

Ἐκεῖνος δὲν ζητεῖ παρ' ἡμῶν δάκρυα. Δὲν εἶνε νεκρὸς Ἐκεῖνος. Εἶνε Πηγὴ Ζωῆς, ἐξ ἧς ὀφείλομεν διηνεκῶς ν' ἀντλῶμεν, ἂν εἴμεθα Ἕλληνες...

ΤΑΚΗΣ ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Ἀπειλὴ ἐπαίτου

Ὁ ἐπαίτης. — Δόσε μου, Κύριε, ῥίγη βοήθεια, γιατί ... θὰ κάμω πρᾶγμα ποῦ δὲν τῶκαμα ποτέ μου ...

Ὁ φιλάνθρωπος. — Καὶ τί θὰ κάμης ;

Ὁ ἐπαίτης. — Νά ! θ' ἀναγκασθῶ νά... πιάσω καμμιά δουλειά !...